עין משפט נר מצוה

יא א מיי' פ"ד מהל' ערכין הל' טו:
יב ב מיי' פי"א מהל' שמיטין ויובלות הל' יג ופ"ש כב"ח:
יג ג מיי' שם ופ"ד מהל' ערכין הל' כה:
יד ד מיי' פ"ד מהלכות ערכין הל' טו:
טו ה מיי' שם הל' כה:
טז ו מיי' פי"א מהל' שמיטה ויובל הל' יד:
יז ז מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה כו:
יח ח מיי' פי"א מהל' נזקי ממון הל' א:
יט ט מיי' פי"ו מהלכות נזקי ממון הלכה ג טוש"ע ח"מ סימן תה סעיף א וסמג:
כ י מיי' פ"ב מהלכות נערה בתולה הלכה ג:

איבעיא להו לרבנן אית להו ג"ש ומפקין ליה לחומש או דלמא כו'. קשה לרבינו אלחנן אמאי לא נילף מינהון ג"ש נהי דרבנן לא ילפינן מינייהו מ"מ ג"ש נילף מינייהו ונראה לר' דאיצטריך למיכתב חומש גבי מקדיש שדה אחוזה וגבי מקדיש את ביתו ומצינו למילף חד מחבריה בג"ש ולא ילפינן אלא כתב חומש לכל חד וחד מ"מ שני כתובין הבאים כאחד ולא ילפינן מינייהו בעלמא אפילו בג"ש:

במועד אין בתם לא לימא מתני' דלא כרבי עקיבא כו'. אסיפא דסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה משלם נזק שלם אבל לא מצי למימר דקאי אהמית העבד ולא אהמית בן חורין דבהא לא פליג רבי עקיבא דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד כדאיתא בב"ק בפ' שור שנגח ד' וה' (דף מג:): **יאמרו** בת מלכים חמשים בת הדיוט חמשים. יש תימה קצת דבמשנה תני אחד הגדולה שבכהונה ואחד הקטנה שבישראל נותן חמשים ומאי שנא דהכא מזכיר בגמ' הגדולה בת מלכים ובמשנה תנא גדולה שבכהונה:
הוו

תלמוד לומר [1]אם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחוזתו שדה א) שאינה שדה אחוזה יצתה זו שהיא שדה אחוזה (א) אילו לרבי יהודה ולרבי שמעון אפי' הקדישה ואחר כך מת ב) אב שדה אחוזה הויא מאי טעמא אי משום קרא קרא לכדרבי מאיר הוא דאתא אלא לאו משום דאזיל בתר פדיון אמר רב נחמן בר יצחק רבי יהודה ורבי שמעון קרא אשכחו ודרוש אם כן לכתוב רחמנא אם את שדה מקנתו אשר לא אחוזתו ג) מאי משדה שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה ד): אמר רב פפא ה) א הקדיש טרשין פודן ו) בשווין מאי טעמא בית זרע אמר רחמנא והני לאו בני זריעה נינהו לא גאלן יוצאין ז) ב ביובל מאי טעמא שדה אמר רחמנא ח) כל דהו מכר ג טרשין נגאלין פחות משתי שנים מאי טעמא [2]מספר שני תבואות אמר רחמנא ט) והאי לאו בני תבואה נינהו לא [3]גאלן י) חוזרת לבעלים ביובל מאי טעמא [3]ושב לאחוזתו אמר רחמנא והאי יא) נמי אחוזה היא ד הקדיש אילנות פודה בשוויהן מאי טעמא [4]בית זרע אמר רחמנא ולא אילנות ה לא גאלן אין יוצאין לכהנים ביובל [5]והיה השדה אמר רחמנא ולא אילנות ו מכר אילנות אין נגאלין פחות משתי שנים מאי טעמא שני תבואות אמר רחמנא והני בני תבואות נינהו לא גאלן אין יב) חוזרת לבעלים ביובל מאי טעמא ושב לאחוזתו אמר רחמנא ולא אילנות אמר מר הקדיש אילנות פודה יג) בשווין אמאי וליקדשו אגב ארעייהו וליפרקוה אגב ארעייהו יד) וכי תימא אילנות אקדיש ארעא לא אקדיש והאמרי נהרדעי ז מאן דמזבן ליה דקלא לחבריה קני ליה משיפולא ועד תהומא לאו מי איתמר עלה טו) בבא מחמת טענה: טז) שדה מקנה נותן שוויו: תנו רבנן [6]במכסת מה (ב) בא ללמוד לפי שנאמר זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף יכול אף שדה מקנה כן תלמוד לומר מכסת רבי אליעזר אומר נאמר כאן וחשב ונאמר להלן וחשב מה להלן דבר קצוב אף כאן דבר קצוב יז) איבעיא להו רבנן אית להו גזירה שוה ומפקין ליה לחומש או דלמא לית להו גזירה שוה ולית להו יח) לחומש אמר רבא מסתברא לית להו גזירה שוה מדגלי רחמנ' חומש גבי שדה אחוזה וגבי מקדיש ביתו הוו ליה שני כתובין הבאין כאחד יט) ח וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין ולמ"ד מלמדין מדגלי רחמנא חומש במעשר בבהמה טהורה ובבהמה טמאה הוה ליה טובא ואין מלמדין תניא כוותיה דרבא ולא מטעמיה כ) תניא במכסת הערכך הקישו הכתוב לערכין מה ערכין אין מוסיף חומש אף ט שדה מקנה אין מוסיף חומש: **מתני'** בשור המועד שהמית את העבד להקל ולהחמיר כיצד ח אחד שהמית את הנאה שבעבדים ואת הכעור שבעבדים נותן שלשים סלע המית בן חורין נותן שוויו חבל בזה ובזה נותן נזק שלם: **גמ'** כא) במועד אין בתם לא לימא מתני' דלא כרבי עקיבא ט דתנן רבי עקיבא אומר ט אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם אפילו תימא רבי עקיבא הוא הדין דאפילו תם נמי ואיידי דקא בעי למתנא סיפא המית עבד המית בן חורין דבמועד הוא דמשכחת לה בתם לא משכחת לה משום הכי קתני מועד: **מתני'** באונס ובמפתה להקל ולהחמיר כיצד י אחד שאנס ופיתה את גדולה שבכהונה ואת הקטנה שבישראל נותן חמשים סלעים והבושת והפגם הכל לפי המבייש והמתבייש: **גמ'** כ אמאי אימא חמשים סלעים אמר רחמנא מכל מילי אמר רב זעירא יאמרו בעל בת מלכים חמשים בעל בת הדיוטות חמשים א"ל אביי א"ה גבי עבד נמי יאמרו עבד נוקב מרגלית שלשים עבד עושה מעשה מחט שלשים אלא אמר רב זעירא
אילו

ת"ל לומר וכו' שדה שאינה ראויה להיות שדה אחוזה. יש לה דין שדה מקנה לפדות בשוויה יצתה זו כו': **ואח"כ הקדישה.** דבשעת הקדש הויא שדה אחוזה אבל הקדישה ואח"כ מת אביו אינה אלא כשדה מקנה(ה): **אי משום קרא.** דאשר לא משדה אחוזתו דלמא לאו למעוטי הקדישה ואח"כ מת אביו אלא למעוטי מת אביו ואח"כ הקדישה וכדדריש ליה רבי מאיר(ו): **בתר פדיון.** וכיון דבשעת פדיון מת אביו הויא לה שדה אחוזה: **א"כ.** לכדר' מאיר הוא דאתא לכתוב רחמנא וכו': **פודן בשוין.** ואע"ג דאחוזה נינהו: **לא גאלם.** ומכרם גזבר לאחר: **יוצאין לכהנים ביובל.** דכתיב (ויקרא כז) ואם לא יגאל וגו' וכתיב והיה השדה בצאתו ביובל וגו': **שדה אמר רחמנא.** והיה השדה בצאתו ביובל וגו' (שם): **פחות משתי שנים.** ואע"ג דמוכר קרקע לחבירו אין רשאי לגאול עד שתהא שתי שנים ביד הלוקח כדכתיב (שם כה) במספר שני תבואות וגו': (ג) **לא גאלם אין יוצאין לכהנים ביובל.** אם מכרם גזבר לאחר: **ליפרקו אגב ארעייהו.** מקום מושב האילן והדרו לבעלים אגב ארעייהו אם מכרן והגיע היובל ואמאי אמר מכר אילנות ולא גאלם אין חוזרין לבעלים ביובל: **משיפולא.** מקום מושב האילן עד תהומו: **מחמת טענה.** שטוענו שהזכירה) לו שם קרקע (ד) כגון: שדה מקנה כתיב (שם כז) וחשב לו הכהן את מכסת הערכך: **לפי שנאמר.** בגאולת שדה אחוזה זרע חומר שעורים: **ת"ל מכסת.** מנין דמיו דהיינו כגן שויין: **נאמר כאן.** בשדה מקנה ולהלן בשדה אחוזה: **דבר קצוב.** חמשים כסף: **מי אית להו הך גזירה שוה.** דוחשב ומפקי ליה לחומש למילף חומש אשדה מקנה משדה אחוזה: חומש בשדה אחוזה ובמקדיש בית בפרשת בחקתי(י) וחומש לבהמה טמאה וטהורה ומעשר שני נמי התם כתיב: **תניא כוותיה דרבא.** דלאין חומש בשדה מקנה: **ולא מטעמיה.** דאילו טעמא דרבא מדגלי חומש בכל הנך דוכתי וטעמא דברייתא כדו מדהיקישו לערכין לאדם שהעריך עצמו או חבירו: **מתני' המית בן חורין נותן שויו.** דכתיב במועד (שמות כא) אם כופר יושת עליו וגו' ותניא בב"ק (מ.) ונתן פדיון נפשו(ט) דמי ניזק: **חבל בזה ובזה.** בין בעבד בין בבן חורין ולא המיתו משלם נזק שלם: **גמ' במועד אין בתם לא.** אסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה כו' דרישא פשיטא לן דקנס דעבד לא שייך בתם דכתיב בתם ובעל השור נקי ואמרי' בב"ק בפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (דף מג.) נקי מדמי עבד וקתני נמי המית בן חורין נותן שויו ודמי כופר לא שייך בתם דהתם נמי אמרינן נקי מחצי כופר: **אף תם שחבל באדם וכו'.** בב"ק בפ' המניח את הכד (לג.) שני שוורים תמים שחבלו זה בזה כו' ר' עקיבא אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם והיינו במותר אם חבל גם האדם בשור ושמו בית דין חבלה שבאדם יותר על חבלה שבשור בעל השור משלם אותו מותר נזק שלם. אלמא תם שחבל באדם משלם נזק שלם: **איידי דבעי למיתני סיפא המית עבד המית בן חורין כו' משום הכי.** נקט ברישא מועד. והאי דקאמר סיפא לאו סיפא ממש אלא סיפא דרישא היא דמועד ברישא קתני לה: **מתני' פגם.** מפרש בכתובות (ד' מ.) שמין אותה כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לשפחה בעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח הימנו: **גמ' מכל מילי.** ובושת ופגם לא ליתיב (כב) ליה: **בעל בת הדיוטות כו'.** בתמיה. אבל השתא כי יהיב בושת יש חילוק בין בת מלכים לבת הדיוטות:
אילו

מסורת הש"ס

א) לכהנים ביובל ב"ק, ב) כ"מ ל:, ג) [קידושין כד. יש"ג], ד) ב"ק ה. לג. [מג:], ה) כתובות מ., ו) [מכאן שייך עוד לע"א], ז) ע"ל שייך לע"א, ח) [ע"א], ט) [שמכר יעב"ץ], י) [ויקרא כז], כ) [שמות כא],

◆

תורה אור השלם

1. ואם את שדה מקנתו אשר לא משדה אחזתו יקדיש ליי: ויקרא כז כב
2. במספר שנים אחר היובל תקנה מאת עמיתך במספר שני תבואת ימכר לך: ויקרא כה טו
3. וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחזתו: ויקרא כה כז
4. ואם משדה אחזתו יקדיש איש ליי והיה ערכך לפי זרעו זרע חמר שערים בחמשים שקל כסף: ויקרא כז טז
5. והיה השדה בצאתו ביבל קדש ליי כשדה החרם לכהן תהיה אחזתו: ויקרא כז כא
6. וחשב לו הכהן את מכסת הערכך עד שנת היבל ונתן את הערכך ביום ההוא קדש ליי: ויקרא כז כג

◆

רבינו גרשום

[מ"ט. אי קא סברת דמשום קרא דקא דרשי שדה שאינה ראויה ההוא] קרא לכדר' מאיר הוא דאתא ולדידיה ביסתבר טפי: [אלא לאו דאזיל בתר פדיון]: אמר רב נחמן בר יצחק לעולם רבי יהודה ורבי שמעון בעלמא לא אזלי בתר פדיון והכא גבי לוקח שדה מאביו בה"ט אזלי בתר פדיון קרא אשכחו ודרוש מקרא יתירא דא"כ דלא אזלינן בתר פדיון ליכתוב אם [את] שדה מקנתו אשר לא אחוזתו אי נמי [אשר לא] שדה אחוזתו מאי משדה ש"מ שאינה ראויה להיות כו': טרשים. שדה מליאה סלעים שאינה ראויה לזרע: שדה כל דהו בין ראוי לזרע בין אין ראוי לזרע: נגאלין פחות מב' שנים. דאמרי' לקמן המוכר [שדהו] בשעת היובל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים שנאמר במספר שני תבואות ימכר לך: ושב לאחוזתו. ואחוזתו היא כמות שהיא: אין יוצאין לכהנים ביובל. כשדה אחוזה אלא לעולם בעלים רשאין לפדותה: ליפרקו אגב ארעייהו. האילנות (שמכרו) א) [שהקדישו] [זרע חומר שעורים בנ' שקל] וליהדרו לבעל ביובל אגב ארעייהו היכא דמכרן: משיפולא ועד תהומא. שיפוליה שולי מסביבות שרשיו ולמטה עד התהום: [כי אמרי נהרדעי] בבא מחמת טענה. כשטוען שלקח הקרקע מקום מושב האילן (עצמו) [עמו] וכבר יש לו שני חזקה: [מכסת מה ת"ל. דכתיב גבי מקנה דכתיב וחשב לו הכהן את מכסת הערכך] ת"ל מכסת ואין מכסת אלא דמים דמי שוויו כדאמרן לקמן: [נאמר כאן וחשב ונאמר להלן]. בשדה אחוזה וחשב לו הכהן את הכסף על פי השנים וכו' מה להלן דבר קצוב זרע חומר שעורים בנ' שקל אף כאן נמי: לרבנן דאמרי בשדה מקנה נותן את שוויו אית להו גזרה שוה וחשב וחשב ומפקי ליה לג"ש לחומש דמה שדה אחוזה מוסיף חומש אף שדה מקנה מוסיף חומש: או דלמא לית להו ג"ש ולית להו חומש. בשדה מקנה]: הוו להו טובא. כתובים הבאין כאחד ואין מלמדין: ב) [אין מכסה אלא דמים. כלומר דנותן את שוויו]: והרמות מכם לה'. שהיה נותן בישרות נפש אחד מחמש המאות ולא היה מפסיד: מה ערכין. ערכי אדם [אין מוסיף חומש: המית בן חורין] נותן את שוויו. של בעל השור והיינו כופר (ואת) [ואם תימצא] לומר שוויו של מוכות היינו דמים כדאמרינן בבבא קמא: חבל בזה ובזה. שאם חבל שור המועד בין בעבד בין בבן חורין משלם נזק שלם: מועד אין תם לא. כלומר מועד משלם נזק שלם אם חבל באדם אבל תם לא משלם אלא חצי נזק: [משלם] במותר. כי שחבל יותר באחד: דבמועד הוא דמשכחת לה. דמשלמי הבעלים כופר: בתם לא משכחת לה. דכתיב ובעל השור נקי: [הכל לפי] המבייש והמתבייש. שאם בייש את אדם חשוב אינו משלם כמו שאם בייש הדיוט אי נמי בייש חשוב משלם יותר משאם בייש הדיוטות: נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה שהאומר בפיו שלוניה פגומה חמור מן המפגמה בעצמו שזה נותן ג' שקל וזה ק': [ואימא אמאי נ' סלע לכולהו מילי לקנס ולבושה ולפגם]: א"כ יאמרו בעל וכו' מה בין זו לזו. אלא ש"מ שמוסיף לבת חשובים בושתה]: אי הכי גבי עבד נמי יאמרו כו'. וקי"ל דבין לזה ובין לזה שלשים ותו לא:

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואילו לר' יהודה: (ב) שם ת"ר במכסת מה תלמוד לומר לפי שנאמר זרע: (ג) רש"י ד"ה לא גאלן נ"ב זה קאי אהקדיש אילנות: (ד) ד"ה מחמת טענה וכו' קרקע הס"ד ואח"כ מ"ה במכסת אצל שדה מקנה כתיב:

◆

מוסף רש"י

אילו באו עליה כו'. תהלה מסתברא שאין בושת בכלל חמישים. דא"כ אין הפרש בין בעל שלימה לבעל פגומה, שנבעלה שלא כדרכה, וסיפק היא הפרש שביניהם, ש"מ גבי בושת כיון שנפגמה כבר אין בושתה רב כשלימה (כתובות מ.). תחת אשר עינה. גבי חמישים כסף כתיב, מכלל לבושת ופגם שאינם משום עינוי. שהרי ישנן בשאר הולכין, אינו בכלל זה. פגם הוא נזק הניסום נמי בשאר חבלות (שם). במלאת ספקו. כל רצונו, יצר לו. תבואתו נרה (סוטה ט.). אלא ממנו. תן הקב"ה. אל תקרי לא גרם, שאין הפרש קרייה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדברים עליו, לממנו של רבים שאומרים על עצמן (סוטה לה.). בעל הבית. אדון העולם (שם). אין יכול להוציא כליו. אם הפקידם שם (שם). פלטין ליבשה. ונתנו לקבורה שם נוטה שאמרו (שמות יד) כי ה' נלחם להם במצרים, ויהינו דכתיב (שם טו) נטית ימינך תבלעמו ארץ, שנשבע הקב"ה לארץ שלא תענש על קבורתן (רשב"ם פסחים קיח.).

◆

שיטה מקובצת

א] שאינה. ס"א ראויה להיות שדה: ב] מת אביו: ג] אחוזתו ס"א א"נ אשר לא שדה אחוזתו מאי: ד] אחוזה יצאת זו שראויה להיות שדה אחוזה: ה] הקדיש טרשין פודה בשויהן וכו'. תימה מאי קמ"ל מתני' היא לקמן פ' אין מקדישין היו שם סלעים גבוהין עשרה טפחים או נקעים עמוקים עשרה טפחים אין נמדדין עמה משמע בשויהן נפדין ואין לומר דדיוקא אתי לאשמועינן דבשוין נפדין הא לא אצטריך דפשיטא דלא גרע מבור ושובך דקדישי אגב שדה כדתנן בפרק המוכר את הבית ור"ל דכל הא סיפא אתא לאשמועינן לא גאלן כו'. הרא"ש ז"ל גליון: ו] פורן בשויהן כאי: ז] יוצאין לכהנים ביובל: ח] רחמנא שדה כל: ט] רחמנא והני לאו תיבת והאי נמחק: י] גאלן חוזרין לבעלים אות ת' נמחק: יא] והאי אחוזתו היא תיבת נמי ואות ה' נמחק: יב] אין חוזרין לבעלים אות ת' נמחק: יג] פודה בשויהן: יד] ארעייהו ולהדרו לבעלים אגב ארעייהו וכו': טו] עלה אמר רבא בבא: טז] ובשדה מקנה נותן שוויו כו' תנו: יז] איבעיא להו רבנן אית להו כו'. גליון תימה דלרבי אליעזר אית ליה ג"ש ולית ליה חומש ולרבנן אי אית להו ג"ש אית להו חומש ונראה לי דלרבנן אם קבלו הג"ש ע"כ לדין חומש נתקבלה והא דלא דרשינן להג"ש לדבר קצוב דאין ג"ש למחצה שמא אית להו שום דרשא דממעטי מינה דבר קצוב וליכא לאוקמא ג"ש אלא לחומש אבל רבי אליעזר מוקי ג"ש לדבר קצוב וממעט חומש מהיקשא דערכין. הרא"ש ז"ל: יח] להו חומש אמר אות ל' נמחק: יט] וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין. גליון מהכא מוכח דשני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין אפילו בגז"ש וקשה היאך גמרינן חומש בנטע רבעי קדש קדש ממעשר בפ"ב דקדושין (דף נ"ד) הא הוו להו שני כתובים הבאים כאחד וי"ל דלאו גז"ש גמורה היא דקדש קדש אלא גלוייא מילתא בעלמא דכל חולין קדש שישנו במעשר ישנו בנטע רבעי והואיל וכבר הן שוין בקדושתן ונאכלים בירושלים ומתחללין גם לענין חומש תהיה קדושתן שוה. הרא"ש ז"ל: כ] מטעמיה דתניא במכסת אין מכסת אלא דמים וכן הוא אומר והרימותם מכם לה' יכול יוסיף חומש ת"ל מכסת הערכך: כא] במועד אין כו'. אסיפא דסיפא קאי דקתני חבל בזה ובזה דא"א לפרש דקאי אהמית את העבד ולא אהמית בן חורין דביה לא פליג ר"ע דתם אינו משלם לא כופר ולא שלשים של עבד כדאיתא בפ' שור שנגח ד' וה'. תוס': כב] קרקע בשעת קנין הס"ד ומה"ד בשדה מקנה: כג] דהיינו (שאין) [שויהן] הס"ד: כד] דבריתא מהיקש: כה] תיבת ליה נמחק:

א) נראה דצ"ל האילנות שהקדיש לפרקן לפי חשבון זרע חומר שעורים וכו'. ב) כ"ה בר' רפוי כלן בברייתא וכמי שפנים בש"ס בלות כ':